

POSTANOWIENIE

Dnia 27 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa Gminy M.

przeciwko E. M.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 stycznia 2021 r.,

na skutek skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 25 września 2019 r., sygn. akt VII AGa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną pozwanego E. M. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 25 września 2019 r., sygn. akt VII AGa (...) Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001, II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, nie publ., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, nie publ.).

W ocenie skarżącego w stanie faktycznym sprawy występuje konieczność rozstrzygnięcia zagadnień prawnych mających istotne znaczenie dla praktyki

stosowania prawa, dotyczących ustalenia, czy oświadczenie o potrąceniu wzajemnych wierzytelności przesądza o jego skuteczności, w sytuacji posiadania przez wierzyciela prawomocnego tytułu wykonawczego i prowadzenia na jego podstawie egzekucji, czy też dla jego skuteczności konieczne jest spełnienie materialno-prawnych przesłanek z art. 489 § 1 i 2 k.p.c. (zapewne pozwanemu chodziło o przepis art. 498 § 1 i 2 k.c.) i dodatkowo przeprowadzenia postępowania przeciwegzekucyjnego.

Pierwsze zagadnienie prawne sprowadza się do prawidłowej wykładni art. 415 k.c. i rozstrzygnięcia, czy zachowanie wierzyciela, który na podstawie tytułu wykonawczego prowadzi egzekucję w sytuacji, gdy dłużnik złożył wcześniej oświadczenie o potrąceniu wzajemnych wierzytelności może być uznane za działanie bezprawne, tj. czy na skutek działania pozwanego, doszło do wyrządzenia szkody majątkowej w majątku strony powodowej, który w celu zaspokojenia własnej wierzytelności przysługującej mu w stosunku, w tym wypadku, do W. sp. z o.o. na podstawie ważnej umowy przelewu przyszłych wierzytelności, a także w oparciu o tytuł wykonawczy prowadził egzekucję z majątku powodowej Gminy, która była dłużnikiem W. sp. z o.o. Ponadto wyjaśnienia wymaga, czy w takiej sytuacji powstanie szkody po stronie powodowej wyklucza okoliczność, że roszczenie swe zgłosiła w postępowaniu upadłościowym prowadzonym w stosunku do W. sp. z o.o.

Drugie zagadnienie dotyczy prawidłowej wykładni art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c., a w szczególności ustalenia, czy dochodzi do bezpodstawnego wzbogacenia wierzyciela, który na podstawie tytułu wykonawczego prowadzi egzekucję, której efektem jest zaspokojenie jego wierzytelności, a także czy świadczenie spełnione na podstawie prawomocnego wyroku jest świadczeniem nienależnym, w sytuacji gdy strona powodowa złożyła pozwanemu oświadczenie o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, przed wszczęciem przez pozwanego egzekucji. Ponadto rozważenia wymaga, czy pozwany został bezpodstawnie wzbogacony w sytuacji, gdy przedstawiona przez stronę powodową do potrącenia wierzytelność przysługiwała jej w stosunku do cedenta W. sp. z o.o., a nie wobec pozwanego, który nabył wierzytelność przysługującą cedentowi wobec strony powodowej w celu zabezpieczenia swoich roszczeń z tytułu udzielonych cedentowi pożyczek.

Trzecie zagadnienie prawne sprowadza się do wyjaśnienia, czy można uznać za bezprzedmiotowe wytoczenie powództwa z art. 840 § 1 k.p.c. z tej przyczyny, że dług wygaś wskutek złożenia przez dłużnika oświadczenia o potrąceniu wzajemnych wierzytelności.

W pierwszym rzędzie należy wskazać, że rozstrzygnięcie wątpliwości interpretacyjnych, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni, bądź w drodze prostego zastosowania przepisów w konkretnym stanie faktycznym, przy uwzględnieniu już istniejącego orzecznictwa Sądu Najwyższego, nie kwalifikuje się jako uzasadniona ustawowa przesłanka przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. W sprawie istotne znaczenie ma okoliczność, że przedstawiona przez stronę powodową do potrącenia wierzytelność została stwierdzona prawomocnym wyrokiem, który zapadł przeciwko spółce z o.o. W. oraz okoliczność, że oświadczenie o potrąceniu zostało złożone pozwanemu przed wszczęciem przez niego egzekucji przeciwko powodowej Gminie o wyegzekwowanie świadczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym na rzecz tej spółki przeciwko powodowej Gminie. Wzajemna wierzytelność strony powodowej, przedstawiona do potrącenia powstała przed wierzytelnością cedenta (poprzednika prawnego pozwanego).

Odpowiedzialność z tytułu czynu niedozwolonego (art. 415 k.c.) zachodzi, gdy zdarzenie wyrządzające szkodę nie pozostaje w związku z jakimkolwiek istniejącym stosunkiem zobowiązaniowym, lecz jest samodzielnym źródłem powstania nowego stosunku obligacyjnego. Przesłankami tej odpowiedzialności jest powstanie szkody, zdarzenie, z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy określonego podmiotu oraz adekwatny związek przyczynowy między tym zdarzeniem a szkodą (art. 361 § 1 k.c.). Czyn sprawcy pociągający za sobą odpowiedzialność deliktową musi cechować bezprawność (element obiektywny czynu) i zawinienie (element subiektywny czynu). Bezprawność oznacza sprzeczność z obowiązującym porządkiem prawnym, tj. z nakazami i zakazami wynikającymi z normy prawnej oraz wynikającymi z norm moralnych i obyczajowych, określanych jako zasady współżycia społecznego oraz dobre obyczaje (zob. wyrok składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1968 r., III PRN 66/67, OSPiKA 1968, nr 12, poz. 261, a także wyroki

Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2004 r., IV CK 40/03, nie publ. i z dnia 15 marca 2007 r., II CSK 528/06, nie publ. oraz wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, nr 8, poz. 97).

Potrącenie polega na umorzeniu dwóch przeciwstawnych sobie wierzytelności w następstwie złożenia oświadczenia woli przez jednego wierzyciela drugiemu wierzycielowi (art. 498-499 k.c.). Potrącenie pełni funkcję egzekucji świadczenia i to bez udziału sądu i organów egzekucyjnych. Umorzenie długu na skutek potrącenia jest traktowane jako sposób wygaśnięcia zobowiązania równoważny ze spełnieniem świadczenia (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1987 r., III CZP 69/87, OSNCP 1989, nr 4, poz. 64).

W związku z przelewem wierzytelności sytuacja prawa dłużnika nie ulega pogorszeniu. Art. 513 § 1 k.c. wyraźnie przewiduje możliwość zgłoszenia wszelkich zarzutów, jakie miał on przeciwko cedentowi w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. W szczególności dłużnik może podnieść przeciwko cesjonariuszowi także zarzut potrącenia, który mu przysługiwał względem cedenta.

Wierzytelność zasądzona prawomocnym orzeczeniem sądu jest wierzytelnością zaskarżalną w rozumieniu art. 498 § 1 k.c. i może być przedstawiona do potrącenia. W istocie zasądzenie takiej wierzytelności prawomocnym wyrokiem wzmacnia pozycję potrącającego i ze względu na *quasi* egzekucyjny charakter instytucji potrącenia, potwierdzenie wierzytelności prawomocnym orzeczeniem sprawia, że przedstawione jej do potrącenia musi być uwzględnione (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., II CK 126/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 74 oraz z dnia 27 września 2005 r., V CK 183/05, nie publ.).

W judykaturze nie wykluczono dopuszczalności dochodzenia roszczenia o zwrot bezpodstawnie wyegzekwowanego świadczenia, jako świadczenia nienależnego, gdy zobowiązanie objęte tytułem wykonawczym skierowanym do przymusowej realizacji wygasło przed jego wyegzekwowaniem (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 272/14, nie publ. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2012 r., V CSK 372/11, nie publ.).

W stanie faktycznym sprawy nie można stronie powodowej czynić zarzutu, że nie wystąpiła z pozwem opozycyjnym opartym na dokonanym potrąceniu, bowiem pozwany w reakcji na to potrącenie wszczął postępowanie egzekucyjne i w ciągu paru dni od dowiedzeniu się przez powoda o wszczęciu egzekucji, który żądał wstrzymania czynności egzekucyjnych, należność została wyegzekwowana, co spowodowało, że nie mógł już skutecznie wnieść powództwa przeciwegzekucyjnego. Przyjmuje się, że dłużnik traci prawo do skutecznego wystąpienia z tego rodzaju powództwem z chwilą wyegzekwowania przez wierzyciela świadczenia objętego tytułem wykonawczym (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1978 r., III CRN 310/77).

Zważywszy, że oświadczenie o potrąceniu, którego skutkiem jest wygaśnięcie zobowiązania zostało oparte na prawomocnym orzeczeniu stwierdzającym wzajemną wierzytelność, pozwany kierując do przymusowej realizacji tytuł egzekucyjny, doprowadził do niecelowego powstania kosztów egzekucyjnych, które pokryła przymusowo strona powodowa, ponosząc z tego tytułu szkodę. W związku z tym, że wszczęcie przez pozwanego postępowania nastąpiło po tym jak zostało mu złożone oświadczenie o potrąceniu musiał zdawać sobie sprawę z możliwych skutków, tym bardziej gdy po poinformowaniu go przez Komornika Sądowego o wniosku strony powodowej o wstrzymanie egzekucji, wniósł o jej kontynuowanie.

Pozwany dopiero na etapie postępowania kasacyjnego powołał się na zgłoszenie przez powódkę wierzytelności w postępowaniu upadłościowym prowadzonym przeciwko spółce W.. W toku postępowania przed Sądami *meriti* nie zgłaszał w tej materii wniosków dowodowych, a wobec tego twierdzenie to pozostaje poza wiążącą w postępowaniu kasacyjnym podstawą faktyczną rozstrzygnięcia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Ubocznie tylko należy wskazać, że pozwany nie twierdzi, by strona powodowa uzyskała jakiekolwiek zaspokojenie od upadłego, ewentualnie w takiej wysokości, która miałaby wpływ na rozstrzygnięcie niniejszego sporu. Strona powodowa dochodziła w tej sprawie części wyegzekwowanej kwoty z uwagi na stan majątkowy pozwanego (k. 170).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.

jw